

АКАДЕМИК Б.НАЗАРОВ -ЗУККО МУНАҚҚИД СИФАТИДА

Шоира Ахмедова,
Осиё халқаро университети профессори,
ф.ф.доктори
Зилола Жамолова,
ф.ф.б.ф.доктори,(PhD),
мустақил изланувчи

Аннотация. Ёзувчи меҳнати ва бадиий асар салмоғини китобхон онгига етказиш, уни тўғри баҳолай олиш, бу танқидчидан билимдонликдан ташқари дадиллик ва журъатни талаб қилади. Ўзбек танқидчилари орасида Б. Назаровнинг танқидчиликдаги алоҳида топган эътибори шундаки, у дадиллик ва журъатни ҳамيشа ҳалол гап айтишга ишлатади. Ҳақиқий танқидчилик журъатдан ташқари мунаққиддан ноёб инсоний фазилатлар, ростгўйлик, ҳалоллик, ҳолисликни талаб қилади. Мунаққидда худди ана шундай фазилатлар мужассам эканлигини унинг ҳаёт ва ижод йўлига назар ташлаш жараёнида яққол кўриш мумкин. Мақолада шу ҳақда фикр юритилади.

Калит сўзлар: академик, танқид, объектив баҳо, обзор, шарҳ, мунаққид сўзи, бадиий матн

Академик Бахтиёр Аминович Назаровнинг илмий-ижодий йўлига назар ташласангиз, унинг меҳнатлари Ойбек адабий-танқидий қарашлари тадқиқ этилган номзодлик (1972), ўзбек адабий танқиди методологияси муаммолари ўрганилган докторлик (1984) диссертациялари ҳимоя қилинишида, профессор (1994) илмий унвони берилишида, Ўзбекистон Фанлар академиясининг муҳбир аъзоси (1989), ҳақиқий аъзоси (2000) этиб

сайланишида эътибор тортган ва бу йўл илм оламига кираётган ёшлар учун маёқ бўла олиши билан аҳамиятга моликдир.

Ўзбекистондаги адабиётшунослик илмининг дарғаларидан бири Бахтиёр Назаров илмий қизиқишлари ҳозирги адабий жараён, XX аср ўзбек адабиёти тарихи, назарияси, адабий танқид масалаларига қаратилган. Унинг “Бу сеҳрли дунё”, “Ҳаётийлик–безавол мезон”, “Ўзбек танқидчилиги. Гоявийлик. Метод. Қаҳрамон” сингари ўнга яқин монография ва рисолаларида, танқид тарихига доир ишларида Бехбудий, Фитрат, Чўлпон, Абдулла Қодирий, Ойбек, Ғафур Ғулом, Ҳамид Олимжон, Абдулла Қаҳҳор эстетик қарашлари бадиий ижод, адабий танқид ва адабий жараённинг чамбарчас алоқадорлигида, козоқ, қирғиз, татар, озарбайжон адабиётлари билан қиёсий ўрганилди. У икки жилдлик “Ўзбек адабий танқиди тарихи”, уч жилдлик “Адабий турлар ва жанрлар” каби тадқиқотлар, 20 жилдлик Ойбек “Мукаммал асарлар тўплами”ни тайёрлашда фаол иштирок этган эди.

Академик Б.Назаров ижодининг уфқи кенг, илмий диапозони фақат ўзбек танқидчилиги ёки бадиий ижоднинг муайян бир соҳаси билан чегараланиб қолмасдан, жаҳон адабий танқидчилиги эришаётган ютуқлардан фойдаланган ҳолда иш кўради, ўзининг адабий жараён ва танқидчи маҳоратига оид адабий-танқидий қарашларини теран умумлашма хулосалар билан бойитиб боради. Бу жиҳатдан танқидчининг "Ҳаётийлик -безавол мезон" китоби адабий жараёнда, адабий танқидчилик ривожига муҳим роль ўйнаганини алоҳида таъкидлаш лозим.

Олимнинг мазкур тадқиқоти ўзбек танқидчилигида илмий-бадиий тафаккурнинг ёрқин намунаси бўлиб, бугунги кунда ҳам уни ўқиган китобхоннинг адабиётга, унинг ижодкорларига бўлган ҳурмати ошиши шубҳасиз. Китобдан ўрин олган обзор мақолалар фикримизга далил бўла олади. Танқидчининг обзор характеридаги мақолалари кўпроқ шеърят

тахлилига бағишлангани билан ажралиб туради. Адабий обзор яратувчи жорий адабий жараёндаги ҳаракат, интилиш ва янгиликларни тадқиқ этиб, ғоявий-бадий жихатдан юксак асарларни кашф этишни ўз олдига мақсад қилиб қўяди. Шу билан бирга у маълум чегара, доирадаги асарларни таҳлилга тортиб, муайян хулосалар чиқариб, адабиётнинг юксаклиги учун курашади.

Обзор мақола вақт ва мавзуга муносабати, характери ҳамда ижтимоий-эстетик табиатига кўра турли кўринишга эгаллиги кўзга ташланади. Булардан бири *хронологик обзор бўлиб*, бунда маълум йиллар (даврлар)да яратилган бадий асарлар ўша давр контекстида, ундаги ижтимоий-эстетик муносабатлар фонида адабий жараёнга хос тамойилларни умумлаштиришни назарда тутаяди. XX асрнинг 60-90-йиллари танқид тараққиётида хронологик обзор етакчилик қилади¹. Шу нуқтаи назардан қаралса, бу обзорларнинг ҳаммасини ҳам бир хил савияда деб бўлмайди. Уларда бу хусусиятлар тўлиқ намоён бўлганини кўриш қийин ва бунинг устига йиллик хронологик обзорларнинг сифати танқидчининг савияси, масъулиятига ҳам боғлиқдир.

Масалан, Н.Каримов обзор мақолаларида адабиётшуноснинг индивидуал услуби, ўзига хос қиёфаси, “лаканизм ва конкретлилик” (Б.Назаров) кўзга яққол ташланади. Чунончи, унинг иккинчи жаҳон урушидан кейинги давр ўзбек адабиёти таҳлилига бағишланган обзор мақоласида маълум давр оралиғи объект қилиб олинган бўлишига қарамай, фақатгина шу давр адабиёти устида фикр юритиш билангина чекланиб қолинмаган. Унда урушдан сўнгги давр адабиётида кўзга ташланувчи илғор хусусият кейинги босқичларда намоён бўлувчи катта насрнинг асосий йўналишларини белгилаб берди, деган хулосага келади. Шунингдек,

¹ Jamolova Z. O'zbek tanqidchiligidagi adabiy obzor: tabiati va taraqqiyoti. F.f.b.f.d (Phd). Buxoro.2023. 118 b.

мақолада бу давр ўзбек адабиёти тараққиётининг асосий тамойилларини белгилаб беришга интилиш сезилади

Бир йиллик обзор муносабати билан босиб ўтилган йўлга назар ташлайдиган; янгиликларни китобхон кўз ўнгида очиб бериб, адабиёт ривожига тўсқинлик қилаётган нуқсонларни йўқотишга интиладиган танқидчилар кўп. Б.Назаровнинг “”Умр асли давр берган қарз экан...”, “Ирмоқлар кўшиғида дарёланмоқ истаги” каби обзорларида яхши асарларни чуқур таҳлил қилиш, улардаги янгиликлар моҳиятини очишга интилиш сезилади, аммо уларда давр мафкураси билан боғлиқ нуқсонлар учрайдики, буни ўша давр билан боғлиқ камчиликлар деб қараш лозим.

Обзор мақола шундай мулоҳазалар билан бошланади: “Адабиётимиз тараққиётининг ҳеч қайси бир босқичида адабий жараёнга 60- 70-йиллардагидек ёш ижодкорларнинг ранг баранг, бой ва бақувват тўлқини кириб келган эмас. Бу тўлқин вакиллари рубоий ва сонетдан тортиб, лирик поэмаларгача, салмоқли драматик дostonлардан тортиб, шеърый романларгача, хуллас, поэзиянинг бапрча шаклларида баракали ижод қилмоқдалар”¹. Бу мулоҳазалар танқидчининг таҳлил этилаётган давр шеърятини чуқур ўрганганлигидан далолат беради.

Бу давр шеърятининг пешқадам вакиллари адабиётимизда мустаҳкам ўрин эгаллаганлигидан қувониб, А.Орипов таржималари ва Омон Матжоннинг “Беруний”, “Паҳлавон Маҳмуд”, “Тўғон” каби асарларини тилга олиб ўтади. Олим янги авлод вакиллари ичида ўзининг жиддий ва теран изланишлари билан кўпчиликнинг эътиборини қозониб келаётган шоир Абдулла Шер ижодига тўхталиб, унинг қатор тўпламларини тилга олади. Олим таҳлилларининг ўзига хослиги, унинг маҳорати шундаки, у

¹ Назаров Б. Ҳаётийлик –безавол мезон. Тошкент.» Ёш гвардия». 1984. 127- бет.

шоирнинг илк тўплами “Кўклам табассуми” билан сўнгги “Куз ҳилоли” китобини муқояса қилар экан, шоир асарларида кейинги йилларда ижтимоий салмоқ, фуқаролик руҳи анча теранлашиб бораётганлигини кўрсатади.

Шоирнинг мозий манзаралари ва ҳодисаларини таҳайюл санъати билан тиклаш орқали яратган “Ўтрор ўйлари”, “Тун балладаси”, “Чўли ирқ”, “Бухоро манзумаси” сингари асарларида ҳам, халқ йўлида ёзилган ўйноқи, сероҳанг, аммо чуқур шеърларида ҳам, “Урушнинг сурати”, “Роз” сингари замонавий шеърларида ҳам ана шу ижтимоийлик ва гражданлик руҳи уфуриб туришини тўғри белгилайди. Хусусан “Роз” шеъридаги:

Нолимайман ҳаётимдан ва лекин,

Умр, асли давр берган қарз экан.

Давр учун билдим, яшаш нелигин:

Бола эмас, фарзанд бўлмоқ фарз экан,-

дейилган фикрни шоир ижодининг етакчи тамойилларидан бири деб ҳисоблайди. Шу тариқа шоир шеъриятидаги етакчи тамойилларни таҳлиллар асосида кўрсатиб беради. Танқидчи маҳоратининг ўзига хос хусусиятларидан бири шуки, у обзор мақоласига сарлавҳани ҳам шу шеърдан танлайди.

Мунаққид Б.Назаров обзор мақолада тарихни - ўтмиш ва бугунни - бир бутунликда беришга интилиш А.Эшонов шеърларининг ҳам асосий хусусияти эканлигини айтар экан, унинг шеъриятида Ғ.Ғуломнинг таъсири кучли бўлганлигини таҳлиллар орқали кўрсатиб, фикрларини далиллайди. Бунда қиёслашга кенг ўрин беради: А.Ориповнинг “Муножот” шеъри билан А.Эшоновнинг “Муножот” шеърини таққослар экан, уларнинг фарқли ва ўзига хос жиҳатларини очиб беришга ҳаракат қилади. Масалан, “А.Орипов шеърини, асосан халқимиз ўтмишидаги азоб - уқубатларни, оғир

турмушни акс эттириш асосига қурган эди, халқимизнинг бугунги ҳаётга томон ҳаракатидаги курашини ёритиш Абдулла шеърининг мақсадига кирмаганди...

А.Эшонов эса ғам азоблар билан бир қаторда ўтмишдаги нурларни ҳам кўради. Натижада у мусиқадан ғамнинг оҳанглариinigина эмас, ҳозирги замонга етиш учун бўлган курашлар силсиласини ҳам уқади. Унингча, “Муножот” аламли туйғуларнинг оҳангдаги муждасигина эмас, “йироқ аجدодларнинг оловли саси” ҳамдир”. Кўринадики, олим қиёслаш асосида аниқ хулосаларга келади. Бундан ташқари шоирнинг сўнгги йилларда дoston жанрига мурожаат этганлигини ҳам кўллаб -қувватлайди.

Олим обзор мақолада уруш мавзуида ёзилган асарлар таҳлилига ҳам тўхталади. Бу мавзу Сафар Барноевнинг бир қатор шеърларида ўз ифодасини топганлигини шоирнинг “Чехралар” шеърй тўпламини батафсил таҳлил қилиш орқали кўрсатади. С.Барноевнинг уруш ва болалик мавзуидаги барча асарларида бу жараён узвийликда, бири иккинчисини тўлдириб келувчи жараён сифатида усталик билан ифодаланган. Бу, айниқса, шоирнинг шеърларида яққол кўзга ташланади. Чунки ватанпарварликни чуқур ҳис қилиш, душманга нафрат туйғулари ўзбек шоирлари шеърларига сингиб кетган эди. Ҳақиқатан ҳам ҳаётдаги ҳар бир воқеа лирик қаҳрамон онгида, кўзлари гавҳарида бир умрга муҳрланиб қолади:

Аммо димоғимизда,
Порохларнинг ҳиди бор
Эсласак томоғимиз
Бирдан кетар ачишиб.....

Боланинг онгида уруш даҳшатлари шунчалик сингиб қолганки, нафақат кўрқинчли воқеалар, балки томоқни ачиштирувчи порохлар хиди димоққа урилади, ўша машъум кунларни эслатади. Бунда лирик қаҳрамоннинг кечинмалари усталик билан берилган: болада шаклланаётган сезиш қобилиятининг вазифаси мазкур ижтимоий воқелик билан боғлиқ ҳолда тасвирланади.

Неча-неча ғам-аламдан толиқиб, кулфатлардан тош қотган қалбларга ғалаба қувонч ва шодлик олиб келди. Аммо бу ғалаба қанчалик азиз бўлмасин, у минглаб болаларнинг етим-есир бўлиши, бошпанасиз қолиши эвазига келган. Уларни унутиб бўладими? Асло.

Кулгумизнинг ранг бўйи.

Қандай эди қонталаш.

Кулгунинг ҳам ранги бор экан-да?!,-деб ёзади мунаққид. Шеърни ўқиш давомида бунга амин бўламиз. Чунки бу “қонталаш кулгулар” етим қолган орзулари ўксук армонлар касридандир. Юракдаги қайғулар яланғоч эмас, кулгуларга ўралгандир, ҳаёт тантанаси, шодлиги билан буркангандир.

Бу шеърлар ҳис-туйғунинг, драматизмнинг кучлилиги билан китобхон қалбини оҳанграбодек ўзига тортади, уни ўйга толдиради. Биз юқорида таъкидлаб ўтганимиздек, улар шоирнинг етук, пухта ишланган шеърларидан ҳисобланади. Савол туғилиши табиий: хўш, шоир ижодида айрим жўнликлари, етишмовчиликлари сезиладиган асарлар ҳам борми? Б.Назаров бу саволга шундай жавоб беради: Бор, албатта. Чунки ижод мураккабликларининг ўзи буни талаб қилади ва бундай асарлар ижодкорнинг келгусидаги ижодий камолоти учун пиллапоя вазифасини ўтайди. Масалан, шоир ижодининг илк даврларида конкретлилик устун эди, яъни маълум

предмет характеридан келиб чиқиб, социал ижтимоий хулосалар чиқариш хос эди. Аммо шеър ўқувчи хотирасида узоқ вақт сақланмайди. Чунки мавзу моҳияти етарли ёритилмаган. Бундай шеърлар шоир ижодининг дастлабки даврларига мансубдир. Кўринадики, олим С.Барноевнинг шеърларининг мавҳумдан аниқликка, ижтимоий масалалардан халқона оҳангларга йўғрилган сиёсий руҳдаги шеърлар ёзишгача ўсиб ўтганлигини мисоллар асосида тўғри таҳлил қилиб берган.

Танқидчи бундан ташқари шоирнинг балладалари таҳилига ҳам эътибор қаратади. Шоирнинг “Адашган хабар” балладаси ҳам уруш мавзусидаги таъсирчан асарлардан бири бўлиб қолганлиги, “жангчи қалбида кечган дилгир туйғулар туғёни” тасвирланишини таъкидлайди. С.Барноев уруш ва болалик мавзуида асарлар яратар экан,- деб ёзади олим, уруш даври даҳшатларини кичкинтойлар учун эртак бўлиб қолишини истайди ва болаларга оталарнинг мушарраф қонлари тўкилиши эвазига келган қутлуғ кунларнинг қадрига етишни таъкидлайди.

С.Барноев ижодида учрайдиган камчиликларни ҳам холислик билан кўрсатар экан, хулосада шоир ижодининг етакчи тамойилларини тўғри белгилаб беради.”Бироқ энг асосийси, С.Барноевнинг ҳарбий ватанпарварлик мавзуида сўнгги йилларда ёзилган шеърлари уруш оловини ёқишга хезланаётган капиталистик дунё кирдикорларини фош этишга, тинчлик ғояларини мустаҳкамлашга баҳоли қудрат ҳисса қўша олади”. Олимнинг бу хулосалари бугун ҳам ўз қимматини йўқотмаган.

Олим обзор мақолада ижтимоий масалаларнинг поэтик талқини ва шу куннинг долзарб масалаларига ҳамнафаслик нуқтаи назаридан шоира Т.Содиқова шеърларига назар ташлайди.Шу маънода шоиранинг “Аёл монологи” ва “Қоғозбозликни йўқ кўргали кўзим” деб бошланадиган

шеърларини сўнгги йиллар ёшлар поэзиясидаги бақувват шеърлар қаторига қўяди. Шу билан бирга шоира шеърларидаги баъзи камчиликларни ҳам қайд этади.

Б.Назаров обзор мақола ниҳоясида Рауф Парфи шеърлари таҳлиliga тўхталади. Шуниси диққатга сазоворки, олим шоирнинг адабий жараёндаги ўрнини жуда тўғри баҳолай олган: яъни аввало, ижоди нафақат китобхон ва мутахассислар томонидан, балки кенг жамоатчилик ўртасида кескин баҳсларга, мунозара ва тортишувларга сабаб бўлганлигини кўрсатади. Олим шоирнинг тўпламларини санар экан, бу баҳсларга якун ясагандек бўлади: “Лекин бир нарса аниқ: Рауф ижодини энг жиддий танқид қилувчилар ҳам бу шоирнинг ўзига хос талант ва иқтидор эгаси эканлигини эътироф этадилар”. Шу билан бирга шоир ижодини танқид қилувчилар билан баҳсга киришиб, унинг шеърлари моҳиятини тўғри талқин этишга ҳаракат қилганлиги танқидчининг ижодий жасоратидан дарак беради. Олим обзор мақола талабларидан, умуман, адабий танқид талабларидан келиб чиқиб, шоир шеърларидаги камчиликларни ҳам кўрсатади. Масалан, “Николай Рубцов хотирасига” шеъридаги баъзи мисраларни қайта- қайта ўқимайлик, бари бир улардан бирор конкрет маъно ўқиб олишимиз қийин,- дейди. Олимнинг қуйидаги хулосалари шоир ижодининг асосий моҳиятини чуқур тушуниб олишга китобхонга ёрдам бера олади: “Рауф кўпчилик эътироф этаётган шеъриятимизнинг фақат шаклигина эмас, энг асосийси, унинг мазмуни ва ҳаяжонли дунёсини ҳам бойитишга интилаётган шоир. Янги шаклга янги мазмунни ўзига хос йўсинда ифодалаш учунгина мурожаат этилишидан маълум бўладики, шеърнинг ҳар бир компонентида фақат янгиликка интилиш Рауфнинг бош принципи”².

² Назаров Б. Ҳаётийлик –безавол мезон. Тошкент.» Ёш гвардия». 1984.129-бет.

Олим обзор мақолада ҳам бир шоир ҳақида гапирганда, маълум хулосаларни бергани учунми негадир умумлаштирувчи хулоса қилмайди, кўпроқ ижтимоий мавзуларга эътибор қаратади. Аммо бу обзор мақола тилга олинган давр шеърятини кенг ва чуқур англаш йўлидаги тадқиқотлардан бири бўлиб қолади.

“Ирмоқлар қўшиғида дарёланмоқ истаги” деб номланган обзор мақолада кўпроқ ёшлар шеърятига эътибор қаратилган. Олим “ирмоқларсиз дарёлар ташкил топмаганидек, ёшларсиз ҳозирги шеърятимизни кўз олдимизга келтириш қийин” деб ёзар экан, мақолада С. Раҳмон, Қ.Кенжа, М.Муродова шеърларининг ютуқ ва нуқсонларини кўрсатади.

Обзор мақолада истеъдодли шоира Қутлибека ижодини таҳлил қилишга кенг ажратади. “Қутлибека дард билан, тугён билан ёзади. Унинг шеърларида сийқаси чиққан фикр ва мазмунни, бадиий тасвир воситаларини деярли учратмайсиз. У доим ўзига хос фикрлаш тарзида қалам тебратишга интилади...

Қутлибеканинг лирик қаҳрамонлари ҳаётга фаол муносабатда яшайдилар. Яшамок, курашмоқ, изланиш ва интилиш, бу йўлдаги жараёнлардан ҳайратланиш, севиш, севилиш, Ватанга улкан муҳаббат бу қаҳрамонларнинг асосий эътиқоди. Шунинг учун ҳам шоирнинг лирик қаҳрамони:

Ҳайратимнинг умри, ишқимнинг умри,

Ўзимнинг умримдан узоқроқ бўлсин!

дер экан, биз бунга ишонамиз ва унга хайрихоҳ бўламиз”³. Олимнинг бу истаклари, ишончини шоира оқлаганини кейинги йилларда нашр этилган тўпламлари кўрсатиб турибди.

Юқорида таъкидлаганмиздек, Б.Назаров таҳлилда қиёслашга катта эътибор беради. Ҳақиқатан ҳам қиёслаш орқали моҳият чуқур очилади, аниқ тасвирга кенг ўрин берилади. Обзор мақолада олим ўзбек шеърлятида Пабло Неруда сиймосини яратиш муаммосига тўхталар экан, бу мавзу Рауф Парфи, М.Солиҳ, Хуршид Даврон, Шавкат Раҳмон каби шоирлар ижодида учраши, улар ўз шеърларида Паблони XX аср шеърлятининг ибратли тимсоли сифатида акс эттирганларини таъкидлайди. Шу жиҳатдан Шавкат Раҳмоннинг Пабло Нерудага бағишланган шеърини чуқур таҳлил қилади.

Шуниси эътиборлики, талабчан мунаққид истеъдодли шоир, бухоролик хассос ижодкор Садриддин Салимов ижоди ҳам ҳам илиқ фикр мулоҳазалар билдирган. “Тенгқурлари доирасида Садриддин Салимовнинг ҳам ўз йўли, ўз оҳанги бор. Садриддинда фалсафий мушоҳадакорлик, фалсафий ўйчанлик ҳукмронлик қилади. Унинг шеърларида табиат, жамият ва инсон руҳиятидаги ҳодиса ва кечинмалардан кўра, улар моҳиятининг тафаккурга тўқинишидан келиб чиқувчи ўйчанлик бўртиб туради”⁴. Олим шеърни сюжет эмас, кўпроқ ҳиссиёт ифодаси замирига қуриш Шавкат Раҳмон ва Қутлибека сингари С.Салимовга ҳам хослигини таъкидлар экан, унинг ўзига хос жиҳатлари сифатида: қисқа қисқа, ингичка образлари ажиб бир уйғунлик асосига қурилиши, шеърга миниатюр бир ихчамлик, айна вақтда ёрқин ўқтамлик бахш этишини кўрсатади. Олим ўз талқинларида янглишмади. Чунки бугун

³ Назаров Б. Ҳаётийлик –безавол мезон. Тошкент.» Ёш гвардия». 1984.132-бет.

⁴ Назаров Б. Ҳаётийлик –безавол мезон. Тошкент.» Ёш гвардия». 1984.133-бет.

С.Салимов нафақат Бухорода, балки республикамизда таниқли шоирлардан бири сифатида адабиётимиз бўстонида ўзига ҳайкал қуриб кетди.

Синчков мунаққид ёш ижодкорлардан яна Мирза Кенжабек, Носир Муҳаммад каби шоирлар ижодига ҳам тўхталиб ўтади. Икром Отамурод ижодининг бошқаларга ўхшамаган жиҳатларини очиб берадики, олимнинг ўша даврда айтган сўзлари бугун бу шоирнинг етуклик даврида ижод этаётганлиги ҳам беҳудага айтилмаганлигидан далолалт беради.

Ёшлар ижодига хос қисқача обзордан шундай хулоса чиқарилади: "...бу янги авлод вакиллари ҳам мазмун, ҳам шакл, ҳам услуб борасида жиддий ва қизғин изланиш жараёнини бошдан кечирмоқдалар". Навқирон шеъриятимиздаги бу изланишлар келгусида ўзининг янада гўзал самараларини беришига мунаққид ишонади. Ҳақиқатан ҳам обзор мақолада тилга олинган шоирларнинг кўпчилиги бугун шеъриятимизнинг дарғалари бўлиб етишдилар. Демак, шеършунос танқидчи Б.Назаров улар шеърятининг нафосатини, ютуқ ва камчиликларини тўғри баҳолаган экан деган хулосага келамиз.

Хулоса қилиб шуни айтиш мумкинки, келажакда ёзувчилар ҳаёти ва ижодини яхлит қамраб олувчи адабий портретлар, эсселар кўплаб яратилиши, шунингдек, бундай характердаги ишлар ўзбек мунаққидлари ҳақида ҳам яратилишини даврнинг ўзи тақозо этмоқда. Ўзбек танқидчилигида ўзига хос ўринга эга бўлган, ўз услубини шакллантира олган истеъдодли олим Б.Назаров каби барча ўзбек олимлари, мунаққидлари ҳақида ҳам илмий-биографик характердаги тадқиқотлар яратиш пайти етиб келди. Инсонни ҳар жиҳатдан ўрганиш, уни кадрлаш гоёсига бурканган Мустақиллик мафкураси бизлардан ана шундай ишларни кутмоқда.

Адабиётлар:

1. Ахмедова Ш. Ўзбек танқидчилигида жанрлар. Тошкент. 2009.
2. Jamolova Z. O'zbek tanqidchiligida adabiy obzor: tabiati va taraqqiyoti. F.f.b.f.d (PDh). Buxoro. 2023. 158 b.
3. Назаров Б. Ўзбек адабий танқидчилиги. Тошкент. «Фан», 1979.
4. Назаров Б. Ҳаётийлик –безавол мезон. Тошкент.» Ёш гвардия». 1984. 5. Назаров Б. Нозиктаъб адабиётшунос // "Ўзбек тили ва адабиёти", 2002, № 6, 3-11 б.
6. Назаров Б. Қорачикқа сингган чехралар // ЎзАС, 1984, 17 август.
7. Ахмедова Ш., Қахрамонов Қ. Чин олимлик саодати. Тошкент. 2015.